

บทความการวิจัย

การศึกษาศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดง เรื่อง ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี Lifestyle based on Sufficiency Economy Philosophy in Ban Dong Ruang, Nong Mek, Nong Han, Udon Thani

ชาคริต ปราบอักษร

หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรื่อง ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ชาวบ้านในชุมชนบ้านดงเรื่อง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 320 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ส่วนข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามใช้การวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์หาค่า T-test และ F-test ผลการวิจัยพบว่า

1. โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประหยัด และด้านการดำรงชีวิต รวมถึงด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีเกณฑ์เฉลี่ยที่มากที่สุด นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบเพศต่างกัน จะความคิดเห็นด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเอื้ออาทรที่ไม่ต่างกัน ส่วนในด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ ระหว่างอาชีพกับ ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรื่อง ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่อาชีพแตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับ ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน ส่วนด้านการลดรายจ่าย ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต และด้านความเอื้ออาทรมีความเห็นไม่แตกต่างกัน

ผลการรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ รวมถึงการได้ไปสัมผัสกับชาวบ้านดงเรื่อง เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรื่อง ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนอง

หวน จังหวัดอุดรธานี เป็นไปในทิศทางที่ตอบสนอง แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นแบบอย่างหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the lifestyle based on Sufficiency Economy Philosophy of residents in Ban Dong Ruang, Nong Mek, Nong Han, Udon Thani and to compare between differing opinions of residents regarding their lifestyle. The sample consisted of 320 residents in the Ban Dong Ruang community, Nong Mek, Nong Han, Udon Thani. Data is collected using questionnaires. Statistics used to analyze the data were Percentage, Average Mean, and Standard Deviation. The Hypothesis was tested using the t-test and f-test. The results revealed the following:

1) The overall score was at a high level. When considering each aspect separately, it was found that the aspects of Frugality, Lifestyle, and Environmental Conservation all scored at the highest levels, while aspects other than the previously mentioned had moderate scores.

2) Different genders had similar opinions on Environmental Conversation and Generosity, but had different opinions on Reducing Cost, Increasing Revenue, Frugality, and Lifestyle.

3) The comparison of the relationship between occupation and opinions on lifestyle based on Sufficiency Economy Philosophy of residents in Ban Dong Ruang, Udon Thani revealed that people with different jobs had different opinions on Increasing Revenue and Environmental conservation, but similar views on Cos Reduction, Frugality, Lifestyle and Generosity.

After collecting data in various aspects, as well as having interacted with the people of Ban Dong Ruang to study their way of life, it can be concluded that their lifestyle properly upholds the Sufficiency Economy Philosophy of His Majesty King Rama IX. It is considered a true role model of a Sufficiency Economy Village.

ภูมิหลัง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้กล่าวไว้ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อใช้เป็นแนวทางการแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูจากองค์การสหประชาชาติ ว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยทรงชี้แนะถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตให้แก่ปวงชนชาวไทยมาโดยตลอดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์ หลักสำคัญของความพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไข ด้านความรู้ ควบคู่กับคุณธรรม ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อการดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดความสมดุลและรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกได้ นำไปสู่สังคมไทยที่พึงปรารถนา “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” อย่างยั่งยืนและสมดุล และสิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร.9 มีพระราชดำริว่า “ ไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ “ พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า “ ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน “ หมายถึง ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้เครื่องมือที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชน ก็จะทำให้เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด

อย่างที่เห็นมาแล้วเมื่อประเทศไทยเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในวงกว้าง ตั้งแต่ธุรกิจขนาดใหญ่จนถึงประชาชนในชนบท จน

ทำให้การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศต้องตกอยู่ในอำนาจการกำกับและการควบคุมของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ IMF (International Monetary Fund) ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ประเทศไทยจำเป็นต้องแสวงหามาตรการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอดของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่คนไทย โดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก และมีจุดเริ่มต้นที่การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540 ว่า "การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน และมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพออยู่พอกิน แบบพอมีพอกินหมายความว่า อุ้มชูตัวเองไว้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง"

ดังนั้นประชาชนของหมู่บ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จึงน้อมนำพระราชดำริของพระองค์ ใช้เป็นต้นแบบในการดำรงชีวิตของประชาชนชุมชนบ้านดงเรือง จึงเป็นแบบเรียบง่าย ซึ่งมีความสัมพันธ์กันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก กับญาติผู้ใหญ่โดยเฉพาะปู่ ย่า ตา ยาย เป็นความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีการเกื้อหนุนอุ้มชูกัน และช่วยกันดูแลลูกหลาน รักษาวัฒนธรรม จารีต ประเพณีอันดีงามของชุมชนช่วยให้เกิดความเอื้ออาทรให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมจึงมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพ้อาศัยธรรมชาติและยังชีพเป็นหลัก หลังฤดูการเก็บเกี่ยวจากการทำไร่นาจึงจะหันมาประกอบอาชีพเสริม โดยการทำเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้นอย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่จะผลิตไว้สำหรับบริโภคในครอบครัว แบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อนบ้าน เมื่อเหลือจึงนำออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว อีกอย่างหนึ่งชาวบ้านมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการต่างๆ มาใช้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ภูมิปัญญาการผลิตระหว่างประชาชนในชุมชนด้วยกัน เมื่อชาวบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี หันมาใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต โดยยึดหลักอยากจะมีกินให้ปลูก อยากจะมีใช้ให้ทำ ซึ่งส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในครอบครัวดีขึ้น โดยการน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยโครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (จากรายการ แทนคุณแผ่นดิน ออกอากาศวันเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ได้เห็นวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนนี้ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้าน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความเอื้ออาทร เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่องและพัฒนาส่วนที่ได้อยู่ให้ดียิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชนอื่นนำไปศึกษาต่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความเอื้ออาทร
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านความเอื้ออาทร (เอกสารเผยแพร่ แกนนำกับการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบโดยทุนชุมชน สำนักส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน 2561 :7)
2. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี จำนวน 320 คน

ตัวแปรที่จะศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่
  - 1.1 เพศ ชาย หญิง
  - 1.2 อาชีพของประชาชน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้
    - 1.2.1 ข้าราชการ
    - 1.2.2 ชาวนา
    - 1.2.3 ชาวสวน
    - 1.2.4 รับจ้าง

2. **ตัวแปรตาม** ได้แก่ การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ได้แก่

- 2.1 ด้านการลดรายจ่าย
- 2.2 ด้านการเพิ่มรายได้
- 2.3 ด้านการประหยัด
- 2.4 ด้านการดำรงชีวิต
- 2.5 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.6 ด้านการเอื้ออาทร

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสอบถาม

1.1 ลักษณะของแบบสอบถาม

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อาชีพ โดยมีลักษณะเป็นคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการเอื้ออาทร มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยแบ่งระดับการปฏิบัติเป็น 5 ระดับ คือ ระดับการปฏิบัติมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 320 คน โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

- 1.ด้านการลดรายจ่าย
- 2.ด้านการเพิ่มรายได้
- 3.ด้านการประหยัด
- 4.ด้านการดำรงชีวิต
- 5.ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 6.ด้านการเอื้ออาทร

1.2 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

1.2.1 ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยมีทั้งหมด 6 ด้านๆละ 5 ข้อ

1.2.2 วิเคราะห์หลักปรัชญา หลักการ แนวคิด เอกสาร บทความ วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ใน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการเอื้ออาทร

1.2.3 ทำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและปรับแก้ไขตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity)

1.2.4 นำแบบสอบถามที่ได้จากการตรวจสอบแก้ไขมาปรับปรุงแก้ไข และเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง

1.2.5 นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขสมบูรณ์แล้วไปทดสอบ (Try Out) ใช้กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน M.B.A จำนวน 20 คน ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) ใช้การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ผลปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามซึ่งผ่านเกณฑ์และนำไปใช้เก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

1.1 ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์หมู่บ้าน บ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ในการขอเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

1.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

1.3 จากแบบสอบถามจำนวน 320 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลได้ จำนวน 320 ฉบับ คิดเป็น 100%

สรุปผล

จากการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ของประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ในด้านการประหยัด การดำรงชีวิต และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน และอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และด้านเอื้ออาทร.

2) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่มีเพศต่างกันโดยภาพรวม จะมีด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเอื้ออาทรที่ไม่ต่างกัน ส่วนในด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต แตกต่างกัน

3) ผลการเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ที่มีอาชีพต่างกันโดยภาพรวม จะมีด้านเพิ่มรายได้และด้านเอื้ออาทรที่ไม่ต่างกัน ส่วนในด้านลดรายจ่าย ด้านประหยัด และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แตกต่างกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีวิต ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านความเอื้ออาทร มีประเด็นน่าสนใจ ที่ผู้วิจัยจะขออภิปราย ดังนี้

1) ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือ่ง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านดงเรือ่ง มีการนำแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จนมีผลอยู่ในระดับมากนั้น เกิดขึ้นได้เพราะความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทุกคนในชุมชน และประชาชนทุกคนมีความเชื่อมั่น ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจนให้กับประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับคนในชุมชนมีวิถีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ประหยัด อดออม ตัดสิ่งฟุ่มเฟือย มีความขยันหมั่นเพียร และช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความพอเพียงทุกๆ ด้าน และประชาชนในท้องถิ่นมีความตระหนัก ศรัทธา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ พอประมาณ มีเหตุผลและสร้าง

ภูมิคุ้มกัน ที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีพ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และด้านความเอื้ออาทร ประกอบกับ ความสามารถของผู้นำชุมชน ที่มีความเข้มแข็ง จัดหาแนวทาง ในการทำกิจกรรม เช่น ให้ประชาชนในชุมชนทำบัญชีครัวเรือน ปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเอง ปลูกฝังการออม ซึ่งเหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของธัญวรรณ์ นันทิกา (2551: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องของการศึกษาบทบาทของ ผู้นำชุมชน ต่อโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าไผ่ อำเภอ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทของผู้นำตามโครงการ แนวทาง ของหลักการเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างนั้น กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็น กลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2) พิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้านได้ ดังนี้

2.1) ด้านการลดรายจ่ายพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เป็นเพราะว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ยึดหลักการใช้ชีวิตปกติ โดยการประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย และมีการส่งเสริมถ่ายทอดกิจกรรม ในการลด รายจ่าย เช่น การทำปุ๋ยหมัก น้ำยาล้างจาน เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ไข่ และบริโภคภายในครอบครัวตนเอง ทำให้ต้นทุนในการครองชีพต่ำลง เนื่องจาก ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารลดลง

2.2) ด้านการเพิ่มรายได้พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเป็นเพราะว่า ประชาชนในชุมชน มี การสร้างโอกาสให้กับตนเอง มีความขยันในอาชีพหลัก และนำผลผลิตออกจำหน่ายได้ ส่วนใหญ่ ประชาชน มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิด มีผลผลิตตลอดปี มีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อเพิ่ม มูลค่าผลผลิตและรายได้ให้แก่ครอบครัว โดยการเข้าอบรมจากการพัฒนาอาชีพ จากทางราชการ

2.3) ด้านการประหยัด พบว่า อยู่ในระดับมาก เพราะ ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ยึดหลักการ ประหยัด มีการทำบัญชีครัวเรือน มีการเก็บออมเงินไว้ใช้ในยามจำเป็น มีการวางแผนในการใช้จ่ายเงิน อย่างรอบคอบ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของดาราวรรณ พรหมศิลป์ (2551:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง กรณีศึกษาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอป่า จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการประหยัดนั้น มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก มีการทำบัญชีรายรับรายจ่าย ครัวเรือน มีการวางแผนใช้จ่ายเงิน เพื่อให้มีการเก็บออม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการตั้งเป้าหมายในการเก็บออม

2.4) ด้านการดำรงชีวิตพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเพราะว่า ประชาชนในชุมชนมี การดำเนินชีวิตหรือมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ได้ร่วมกันทำกิจกรรม ให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม ของชุมชน และประพฤติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตด้วยการ ลด ละเลิกอบายมุข และมีการนำข้อมูลข่าวสารที่เป็น ประโยชน์มาเผยแพร่ให้ครัวเรือนชาวบ้านประชาชนในชุมชน นำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และสืบ ต่อสืบทอดต่อไปให้กับลูกหลานคนรุ่นใหม่ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูษิตา วงธรรม

วัตร (2552: 137-1387) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิผลของการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข ต้นแบบของจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมาก

2.5) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก เป็นเพราะว่าประชาชนในชุมชนรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงร่วมมือกันรักษาป่าไม้ทั้งการปลูกเพิ่ม ช่วยกันป้องกันมลพิษ ทั้งทางเสียง และกลิ่น วิธีการเลือกใช้วัสดุ จากธรรมชาติ วิธีการเลือกใช้วัสดุ ต่างๆ จากธรรมชาติ จึงเป็นไปในลักษณะ พึ่งพาอาศัย ใช้เท่าที่จำเป็นตามความเหมาะสมและให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะประชาชนในชุมชนมีความรักและห่วงใย มีการจัดกิจกรรมการปลูกป่า เป็นประจำและต่อเนื่อง ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรชัย เงินหา (2551: 61-62) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องราวการวัดระดับความสุขของประชาชนและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่ามีผลการดำเนินงานในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก

2.6) ด้านการความเอื้ออาทรพบว่ามีอยู่ในระดับปานกลาง เพราะประชาชนในชุมชนได้ร่วมกัน ทำกิจกรรม เกิดความรักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีการให้ความช่วยเหลือ ให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กับผู้ด้อยโอกาส ด้วยการให้สิ่งของเครื่องใช้ มีการจ้างแรงงานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ พรชัย มหาเวทย์ (2551:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการวัดระดับความสุขและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสุขของเกษตรกรในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในด้านความเอื้ออาทรมีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับเดียวกัน

3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.1) ด้านการลดรายจ่าย การปลูกผักสวนครัว เพื่อใช้บริโภคเองภายในครัวเรือนนั้น เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ เมื่อเหลือจากการบริโภคภายในครอบครัว แล้วจึงนำไปจำหน่าย ให้กับคนในชุมชนในราคาถูก ก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นไม่มั่งแต่จะเพิ่มรายได้ โดยจะเน้นในการทำทดแทนการซื้อ ก็จะมีรายจ่าย ซึ่งเป็นที่มา ของ ปัญหาหนี้สิน ของผู้คน ได้เป็นอย่างดี

3.2) ด้านการเพิ่มรายได้ ประชาชน มีการอบรม เพิ่มความรู้ และประสิทธิภาพในด้านอาชีพ มากขึ้น ก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในส่วนนี้ในการประกอบอาชีพได้ รวมไปถึงการใช้ประโยชน์ในที่ดินตัวเองเช่น การปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดไว้บริโภคตลอดทั้งปี หรือนำผลผลิตไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดของดาราบรรณ พรหมกัน (2551: 2-9) เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชุมชน กลุ่มดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจการค้า เมื่อองค์กรเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวาง เกษตรกรหรือคนในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน

3.3) ด้านการประหยัด ประชาชนในชุมชนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เป็นจำนวนมาก ซึ่งสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้จัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนในชุมชน ได้กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ และขายผลิตภัณฑ์ ที่เป็นของประชาชนในชุมชนนั้นในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาดและนำกำไรที่ได้ จากการขายมาปันผลเป็นเงินออมให้แก่สมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับ วิสาखा พุดจินดา (2555 : 10-11) ได้อธิบายถึงหลักของการเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเป็นวิธีการทำเกษตร เรื่องการประยุกต์พระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่และความสัมพันธ์ในการใช้ประโยชน์การติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาแหล่งทุน หรือแหล่งเงิน เช่น ธนาคาร หรือบริษัท ห้างร้านเอกชนมาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ฝ่ายเกษตรกร ธนาคารและบริษัท จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน คือเกษตรกรสามารถขายข้าวได้ในราคาสูง ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวไว้บริโภคได้ในราคาต่ำ หรือ เกษตรกรสามารถซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำเพราะรวมตัวกันซื้อเป็นจำนวนมาก

3.4) ด้านการดำรงชีวิต สรุปว่ามีการจัดระบบการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายในชุมชน มีการอนุรักษ์สืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้กับคนรุ่นต่อไป หรือผู้ที่สนใจได้ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน อยู่บนทางสายกลาง มีความเป็นอยู่ตามอัตภาพ เน้นการพึ่งพาตัวเองเป็นหลัก ซึ่งจะสอดคล้องกับแนวคิดของ สุเมธ ตันติเวชกุล (2554: 40) ได้อธิบายว่า ในการผลิตสินค้าและการบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน เป็นไปตามอัตภาพและไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ ไม่พัวพันการยึดติดกับสิ่งใด

3.5) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สรุปว่า ประชาชนมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง ป่าไม้ ด้วยการดูแล ไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำ ร่วมกันปลูกป่าทดแทน มีการจัดระเบียบชุมชน ให้น้ำอยู่น่าอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงมหาดไทย (2551: 6) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้สำหรับอนาคต หมายถึง มีกิจกรรมร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้มีอยู่ และให้ใช้ได้ในอนาคตตลอดไป

3.6) ด้านความเอื้ออาทร สรุปว่า มีการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา ในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของชุมชน ให้ความช่วยเหลือแก่คนด้อยโอกาสในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงษ์สิทธิ์ (2547: 39) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทฤษฎีส่วนของเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดในการปฏิบัติ เป็นแนวทางการพึ่งตนเอง ไม่เพียงแต่ในระดับครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นแนวทางในการพึ่งพาอาศัยกันในระดับเครือข่ายชุมชน เกิดการจัดการร่วมกันในการผลิต บริโภค การตลาด และการจัดการสวัสดิการในลักษณะต่างๆ รวมถึงการศึกษาและการอยู่ร่วมกัน

สรุปผล

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแก้ไขให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมาก คือ ด้านการประหยัด ด้านการดำรงชีพ และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนจึงสามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านการประหยัด ซึ่งเป็นหัวใจของการตั้งหลักตั้งฐานในความมั่นคง ผู้ที่มีความประหยัดคือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รู้จักคิดก่อนซื้อ รู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่าย รู้จักหา หรือใช้เงินเป็น สามารถนำมาประยุกต์ ใช้กับตนเองและครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ประโยชน์ที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ชีวิตประจำวันได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ในทุกระดับ

ด้านที่ค่าเฉลี่ย ในระดับปานกลาง คือ ด้านการเพิ่มรายได้ ซึ่งควรมีการจัดการเจ้าหน้าที่จากทางราชการ เข้าไปช่วยแนะนำวิธีการทำเกษตร แบบผสมผสานให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ที่ยังไม่เคยทำเกษตรด้วยวิธีนี้ รวมไปถึงการจัดอบรม หหาอาชีพเสริมให้แก่คนที่ว่างงานในชุมชน ให้มีการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่าย เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ให้ความช่วยเหลือกับประชาชนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จในการปลูกพืชผักสวนครัวสวนครัวและร่วมรณรงค์ให้ประชาชนหันมาใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืน เช่น การลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนมีการส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนรู้จักการเก็บออมเงิน และเชิญชวนให้สมาชิก ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อให้สมาชิกในชุมชน ได้ใช้บริการกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อนำไปประกอบอาชีพและใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในด้านความเอื้ออาทรในระดับปานกลาง ก็ให้มีการร่วมรณรงค์ให้มีความร่วมมือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุน สวัสดิการของชุมชนเพื่อช่วยเหลือแก่ผู้ที่ประสบปัญหา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน บ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี และท้องถิ่นอื่นๆ
- 2) ควรมีการวิจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนบ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็ก อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี เพื่อนำไปปรับปรุงให้ตรงกับความต้องการและความคาดหวังของประชาชนในท้องถิ่น
- 3) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน บ้านดงเรือง ตำบลหนองเม็กอำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี